

Wojciech Góralski

Nowe przepisy w dziedzinie stypendiów mszalnych

Prawo Kanoniczne : kwartalnik prawnohistoryczny 18/3-4, 123-130

1975

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. WOJCIECH GÓRALSKI

NOWE PRZEPISY W DZIEDZINIE STYPENDIÓW MSZALNYCH

Treść: Wstęp. Omówienie motu proprio papieża Pawła VI *Firma in traditione* z 13 czerwca 1974 r.: a) część doktrynalna; b) część dyspozycyjna. Zakończenie.

Wstęp

Już od wczesnych wieków chrześcijaństwa — w VII i VIII stuleciu — przyjął się zwyczaj, zaaprobowany z czasem oficjalnie przez Kościół, składania ze strony wiernych ofiar materialnych kapłanom z okazji odprawianych przez nich mszy św.¹ Tego rodzaju praktyka, rozpowszechniona już w XI wieku, dała początek instytucji stypendiów mszalnych, która to instytucja została ostatecznie usankcjonowana przez Kodeks Prawa Kanonicznego aż w 21 kanonach.²

W dokumentach Stolicy Apostolskiej, w literaturze kanonistycznej a także w praktyce kościelnej podkreślało się zawsze, iż stypendia mszalne, wynikające niejako *ex iustitia* — w sensie obowiązku wiernych utrzymania szafarzy — mają służyć przede wszystkim właśnie utrzymaniu kapłanów. Celem jednak uniknięcia ewentualnych nadużyć w tej tak delikatnej dziedzinie, zarówno K.P.K. jak i późniejsze enuncjacje Stolicy Apostolskiej stawiają zdecydowanie zasadę, iż w wypadku celebrowania przez kapłana kilku mszy św. tego samego dnia, jeśli jedna z nich aplikowana jest w określonej intencji z tytułu sprawiedliwości, to — poza uroczystością Bożego Narodzenia — z okazji pozostałych mszy św. nie wolno przyjąć stypendium mszalne.³

Czyniąc wyjątek od wspomnianej zasady Stolica Apostolska upo-

¹ Zob. Capello F., *Summa Iuris Canonici*, vol. 2, Romae 1962, s. 204; Zob. także Regatillo E., *Jus Sacramentarium*, Santander 1964, s. 159—160; Por. Benedykt XIV, *De Synodo dioecessana*, 1, IV, cc. 8—9.

² Kan. kan. 824—844; Zob. Regatillo, dz. cyt., s. 160.

³ Kan. kan. 834 § 2 oraz 825 n. 2 K.P.K.; Zob. Deklaracja Kongregacji Kultu Bożego o mszy św. koncelebrowanej z 7 sierpnia 1972 r. — AAS 63/1972/561—563; Zob. również odpowiedzi Stolicy Apostolskiej dotyczące wątpliwości odnośnie do interpretacji kan. 124 — *Enchiridion Canonium*, Romae 1963, s. 217—219.

ważniła tu i ówdzie zwracających się do niej ordynariuszów miejscowych do zezwalania im kapłanom na przyjmowanie stypendiów mszalnych, składanych im także z okazji mszy św. binowanych lub trynowanych. Jednak w takich wypadkach, Kongregacja Soboru (ostatnio Kongregacja dla Duchowieństwa) — gdyż ta była kompetentna w tej dziedzinie — zastrzegła się, że przyjęte w ten sposób stypendia z okazji binacji lub trynacji winny być przekazywane do Kurii Diecezjalnej i przeznaczone na cele ogólnodiecezjalne. W żadnym wypadku, nawet gdy chodziło o ubóstwo danego kapłana, wspomniane stypendia nie mogły być obracane na użytek tego ostatniego.⁴ Nigdy też sam ordynariusz miejscowy nie mógł własną powagą zezwalać kapłanom na przyjmowanie przez nich stypendiów mszalnych z okazji odprawiania kilku mszy św. tego samego dnia, nawet gdyby przyjęte w ten sposób ofiary miały służyć celom ogólnokościelnym czy ogólnodiecezjalnym.

Wydane ostatnio przez ojca św. Pawła VI motu proprio *Firma in traditione* z dnia 13 czerwca 1974 r. (uroczystość Bożego Ciała), stanowiące wyraz dalszej ewolucji przytoczonej wyżej normy prawnej kan. 824 § 2. K.P.K., wprowadza tu zasadniczą zmianę. Ponadto zawiera ono — zarówno w części doktrynalnej, jak i dyspozycyjnej — szereg innych nowych sformułowań i postanowień z zakresu stypendiów mszalnych.⁵

Omówienie motu proprio papieża Pawła VI *Firma in traditione* z 13 czerwca 1974 r.

a) Część doktrynalna

Pierwsza część dokumentu posiada charakter doktrynalno-pastoralny i rozpoczyna się od zwięzłego przedstawienia nauki Kościoła na temat ofiar składanych przez wiernych kapłanom z okazji odprawiania przez nich mszy św. we wskazanych intencjach. Podkreśla się na wstępie, iż w Kościele panuje tu już utarta i uznana przezeń tradycja będąca wyrazem religijnego i eklesjalnego ducha wiernych rozumiejących ofiarę mszy św.⁶ Chcąc w niej pełniej uczestniczyć pragną oni i ze swej strony złożyć jakąś własną ofiarę mając przy tym jednocześnie na uwadze zarządzenie potrzebom Kościoła, w szczególności zaś w zakresie utrzymania kapłanów. Tak więc do-

⁴ Zob. odpowiedzi Kongregacji Soboru oraz Papieskiej Komisji Interpretacyjnej. — AAS 12/1920/536—549; 16/1924/116; 30/1938/101—103; Nawet Synod Diecezjalny nie może zezwalać kapłanom na zatrzymanie choćby część stypendium pochodzącego ze mszy św. binowanej lub trynowanej. Zob. AAS 30/1938/101—103.

⁵ Dokument opublikowany został w *Osservatore Romano* z dnia 28 czerwca 1974 r., s. 1—2, promulgowany w RAS 66 (1974) 308—311.

⁶ Zob. Concetti G., *Significato del documento*, „Osservatore Romano” z 28 czerwca 1974, s. 1.

kument wskazuje na dwa cele praktyki składania przez wiernych ofiar z okazji mszy św.: ich pełniejsze uczestnictwo we mszy św., suponujące potrzebę złożenia jakiejś własnej ofiary oraz pomoc materialną dla Kościoła.⁷ Podkreśla się tutaj nadto moment teologiczno-pastoralny, mówi się bowiem, że wspomniana praktyka wiernych jest znakiem zespolenia ochrzczonego z Chrystusem oraz wiernego z kapłanem.⁸

Z biegiem czasu, nadmienia dalej prawodawca kościelny, celem uniknięcia nadużyć i zniekształcenia owego dobrze i trafnie pojętego odczucia wiernych, w ustawodawstwie kościelnym pojawiły się odnośne normy prawne, ujęte w szereg dość rygorystycznych sformułowań. Jednak z uwagi na zmieniające się warunki życia, pełne zażośćczynienie tym wymogom jest niekiedy moralnie niemożliwe, co zmusza Kościół do właściwie pojętej rewizji odnośnie prawodawstwa w tak ważnej i wymagającej wiele roztropności dziedzinie.

Kierując się wspomnianymi względami, ojciec św. Paweł VI, co sam nadmienia w referowanym dokumencie, postanowił niedawno, mocą notyfikacji Sekretariatu Stanu z 29 listopada 1971 r., zastrzec sobie osobiście — w formie rezerwatu papieskiego — czasowo (*interim et at tempus*) wszelkie decyzje dotyczące redukcji, darowania oraz zamiany tzw. ciężarów mszalnych czyli stypendiów mszalnych i płynących stąd obowiązków odprawienia właściwej ilości mszy św.⁹ W związku z tym zostały — z dniem 1 lutego 1972 r. — zawieszony wszelkie uprawnienia komukolwiek i w jakikolwiek sposób przyznane w tej właśnie dziedzinie.¹⁰

Prawodawca stwierdza następnie, iż obecnie nadszedł stosowny czas odwołania wspomnianej wyżej rezerwacji, co też m. in. znalazło wyraz w formie normy prawnej, podanej w drugiej części dokumentu.

Celem właściwego usystematyzowania materii, o której mowa oraz uniknięcia niewłaściwych interpretacji, odnoszących się szczególnie do ostatnio wydanych w tym zakresie enuncjacji, ojciec święty wyraża wolę zajęcia stanowiska wobec udzielonych w tego rodzaju enuncjacjach uprawnień w zakresie stypendiów mszalnych i w ogóle tzw. ciężarów mszalnych. Wspomina tu *expressis verbis* o uprawnieniach udzielonych biskupom rezydencjalnym w motu proprio *Pastorale munus* z 30 listopada 1963 r. oraz w motu proprio *De Episcoporum muneribus* z 15 czerwca 1966 r.¹¹

⁷ Cytuje się w motu proprio teksty Ewangelii: Łk 10,7; I Tym. 5,18 oraz I Kor. 9,7—14; Zob. Concetti G., art. cyt., s. 1.

⁸ Zob. Concetti G., m. cyt.

⁹ Zob. AAS 63/1971/841.

¹⁰ Tamże.

¹¹ Chodzi tu z pewnością o uprawnienia nr I, 11 i 12 motu proprio *Pastorale munus*; — AAS 56/1964/5—12 oraz o uprawnienia (brak rezer-

Mając na uwadze wspomniane wyżej momenty najwyższy prawodawca kościelny przechodzi z kolei do części normatywnej.

b) Część dyspozycyjna

Obejmuje ona trzy zasadnicze, następujące normy:

I. Z dniem 1 lipca 1974 r. uchyla się wspomnianą w części pierwszej rezerwację papieską w zakresie redukcji, darowania oraz zamiany zobowiązań mszalnych, opublikowaną w wyżej wymienionej notyfikacji Sekretariatu Stanu. Odtąd przywraca się dawne w tym przedmiocie kompetencje Kongregacjom Kurii Rzymskiej, których wszakże nie wymienia się tu imiennie. Chodzi tu o kompetencje, jakie odnośne Kongregacje posiadały tutaj przed wprowadzeniem w życie owej rezerwacji papieskiej. Zainteresowanym tu Kongregacjom powierza się także rozstrzygnięcie wątpliwości, jakie mogłyby ewentualnie zrodzić się w omawianej dziedzinie z uwagi na zmianę okoliczności. Do Kongregacji Rzymskich należy się także zwracać z odnośnymi wnioskami czy petycjami w przedmiocie zobowiązań mszalnych.¹²

Aczkolwiek prawodawca nie mówi, o jakie Kongregacje Kurii Rzymskiej chodzi, to jednak wiadomo — na podstawie konstytucji apostolskiej „*Regimini Ecclesiae Universae*” z 15 sierpnia 1967 r. — jakie Kongregacje są tu kompetentne. Przede wszystkim właściwą Kongregacją w dziedzinie stypendiów mszalnych i w ogóle zobowiązań mszalnych jest Kongregacja dla Duchowieństwa (dawna Kongregacja Soboru), urząd I.¹³ Poza tym należy tu wymienić inne kompetentne Kongregacje: Kongregację dla Kościołów Wschodnich oraz Kongregację dla Spraw Zakonnych i Instytutów Świeckich.¹⁴

Tak więc po zniesieniu będącej krótko w mocy rezerwacji papieskiej, odżyły niejako dawne właściwości wymienionych Kongregacji Rzymskich.

II. Odwołuje się — w dziedzinie stypendiów mszalnych — wszelkie uprzednie uprawnienia, w jakikolwiek sposób udzielone lub nabyte. Odnosi się to zarówno do uprawnień nadanych lub nabytych przez osoby fizyczne lub moralne, udzielonych przez papieża Pawła VI lub jego poprzedników, także udzielnych *viva voce*, przyznanych również przez Kurie Rzymską lub inną władzę, na mocy

wacji papieskiej w omawianej dziedzinie) zawarte w motu proprio *De episcoporum muneribus*. — AAS 58/1966/467—472; Zob. Krukowski J., *Podmiot uprawnień w „Pastorale munus”*, „Roczniki Teologiczno-Kanoniczne” 15/1968/ z. 5, s. 103—117 oraz Żurowski M., *Dyspensowanie od prawa powszechnego w świetle motu proprio „De Episcoporum muneribus”*, *Prawo Kanoniczne* 10/1067/ nr 3—4, s.45—78 (szczególnie zob. s.67).

¹² Zob. Concetti G., m. cyt.

¹³ Zob. konst. ap. *Regimini* n. 68 § 1

¹⁴ Zob. tamże, nn. 44, 45 § 1 oraz n. 73.

przywileju, indultu, dyspensy lub uzyskanych w jakikolwiek inny sposób, nie wyłączając tu praw partykularnych. Odwołuje się również uprawnienia nabyte przez komunikację, zwyczaj (także partykulary), stuletni lub niepamiętny, przez przedawnienie lub w jakikolwiek inny sposób.

Pozostawia się w mocy jedynie następujące uprawnienia, wymienione w dokumencie taksatywnie:

a) udzielone Kongregacjom Kurii Rzymskiej, w myśl nr I omawianego motu proprio;

b) zawarte w motu proprio *Pastrale munus* oraz w dokumencie *Index Facultatum*, który zwykł przyznawać pewne uprawnienia w omawianej dziedzinie ordynariuszom miejsc oraz legatom papieskim;¹⁵

c) nowe uprawnienia nadane biskupom mocą nowego, omawianego dokumentu, o których mowa w numerze III tejże enuncjacji.

Przytoczona norma II nie budzi wątpliwości, iż — poza wymienionymi tu taksatywnie trzema uprawnieniami — odwołuje się wszystkie inne, będące dotąd w mocy.

III. Tym osobom, które są podmiotem uprawnień udzielonych m.p. *Pastorale munus*, z zachowaniem warunków tam ustalonych, z dniem 1 lipca 1974., przyznaje się następujące uprawnienia:¹⁶

a) władzę zezwalania kapłanom binującym lub tryującym na terenie diecezji w danym dniu mszę św. na przyjmowanie w takich przypadkach stypendiów mszalnych z okazji wszystkich mszy św. Jednak stypendia te winny być przeznaczone na cele dobroczynności („necessitates”), ustalone i wskazane przez biskupa diecezjalnego.

Wynika z powyższej normy, iż kapłani binujący lub tryujący nadal nie mogą zatrzymywać otrzymanych z tej racji ofiar mszalnych i obracać ich na własny użytek. Nie mogą też przyjmować w takich wypadkach stypendiów mszalnych, choćby mieli zamiar przeznaczyć je na cele ogólnokościelne, jeśli nie mają na to zezwolenia biskupa lub innego prałata idącego w prawie na równi z biskupem.

Dalsza część normy a) uwzględnia inne uprawnienia osób będących podmiotem prerogatyw zawartych w „*Pastorale munus*”. Osoby te mianowicie mogą upoważniać — w wypadku binacji i trynacji — własnych kapłanów do aplikowania mszy świętych według intencji, z powodu których, w przeciwnym wypadku, należałoby postulować darowanie lub przynajmniej redukcję tychże intencji mszalnych.¹⁷

¹⁵ Chodzi tu o tzw. „*Facultates quinquennales*”.

¹⁶ Motu proprio *Pastorale munus* jako podmiot uprawnień wymienia: biskupów rezydencjalnych oraz zrównanych z nimi w prawie: wikariuszów apostołskich, prefektów apostołskich, administratorów apostołskich ustanowionych na stałe, opatów udzielnych oraz prałatów udzielnych. Zob. wstęp dokumentu; Zob. K r u k o w s k i J. art. cyt., s. 104—115.

¹⁷ Z uwagi na szczególną wagę normy podaje jej brzmienie: „*facultatem permittendi sacerdotibus, qui Missas binatas vel trinatas (pod-*

Należy powiedzieć, po wnikliwej analizie tekstu tej ostatniej normy, iż dopuszcza ona — za zezwoleniem władzy — możliwość zatrzymania przez kapłana stypendiów mszalnych z okazji mszy św. binowanych lub trynowanych. Może się to wszakże dziać w takich tylko przypadkach, w których kapłan posiada *de facto* bardzo dużą ilość zaległych intencji mszalnych, których nie jest w stanie odprawić, np. z racji długotrwałej choroby, tak że musiałby prosić Stolicę Apostolską o darowanie lub redukcję tychże intencji. Wówczas biskup diecezjalny czy też inny prałat będący podmiotem uprawnień „Pastorale munus” mógłby zezwolić takiemu kapłanowi na aplikowanie tego samego dnia dwóch lub trzech intencji zaległych, które — w innym zamiarze — zostały przezeń wcześniej przyjęte. Chodzi tu niewątpliwie o dobro osobiste zainteresowanego kapłana. Żadną miarą jednak nie dałoby się zinterpretować omawianego przepisu w tym sensie, aby biskup niejako z góry mógł upoważnić kapłana do przyjmowania stypendiów mszalnych z okazji binacji i trynacji z prawem zatrzymania ich dla siebie.

Tak więc norma III a) zawiera dwie odrębne możliwości, na co wypada zwrócić uwagę.

W dalszym ciągu stanowi, iż wspomniane w niej uprawnienia, które wyżej przedstawiono, nie mogą mieć zastosowania odnośnie do mszy św. binowanych koncelebrowanych, o których wspomina Deklaracja Kongregacji dla Kultu Bożego z 7 sierpnia 1972 r.¹⁸ Z okazji mianowicie tego rodzaju binacji w formie mszy św. koncelebrowanej nie można zezwolić na przyjmowanie stypendium.

b) władzę redukcowania — z uwagi na uszczuplenie dochodów — ciężarów mszalnych ciążących na kapitułach: zarówno katedralnych, jak i kolegiackich, związanych z obowiązkiem odprawiania codziennej mszy św. konwentalnej, aplikowanej „pro benefactoribus”, wszakże z tym wyjątkiem, że przynajmniej raz w miesiącu należy taki obowiązek wypełnić.

Norma ta stanowi *novum* w omawianej dziedzinie, podobnie zresztą jak poprzednio omówiona. Nie zawierały jej uprawnienia przyznane biskupom w m.p. „Pastorale munus”.¹⁹

c) władzę przenoszenia — dla odpowiedniej przyczyny („congrua de causa”) — ciężarów mszalnych na dni, kościoły i ołtarze różne od tych, jakie zostały ustalone w odnośnych fundacjach.

I ta dyspozycja prawna może znaleźć zastosowanie w praktyce

kreślenie w tekście) in dioecesi celebrant, eas applicandi, stipe percepta, quae in necessitates ab Episcopo dioecetano praefinitas erit eroganda, aut applicandi secundum illas intentiones, quarum causa secus postulanda esset condonatio aut sola reductio”.

¹⁸ „Sacerdotibus, qui in bonum pastorale fidelium celebrant et alteram Missam concelebrant, nullo titulo pro Missa concelebrata stipendium percipere licet”. — n. 36, AAS 64/1972/563.

¹⁹ Por. nn. 14 i 15.

zważywszy, że istnieją jeszcze fundacje mszalne, obciążające wymienionymi okolicznościami dnia, kościoła lub ołtarza zarówno osoby fizyczne, jak i moralne.

W zakończeniu części normatywnej prawodawca nadmienia, iż zawarte w dokumencie nowe normy wrodzące w życie z dniem 1 lipca 1974 r., bez względu na wszelkie przeciwy, nawet wymagające specjalnej wzmianki, postanowienia.

Zakończenie

Przedstawiony dokument papieski należy ocenić jako wyraz ewolucji kościelnej normy prawnej na odcinku tak ważnej a zarazem delikatnej kwestii stypendiów mszalnych, Stara się on wyjść na przeciw postulatów współczesnych warunków Kościoła i jego ministrów, przynajmniej w niektórych regionach kościelnych.

Na uwagę zasługuje część doktrynalna, a w niej — motywacja o charakterze teologiczno-eklezyjnym.²⁰ Kościół jako społeczność — w swoim wymiarze doczesności — wymaga środków materialnych zarówno dla szafarzy, jak i dla innych osób potrzebujących. Zarówno jednych, jak i drugich ma na myśli szczególnie norma III a) motu proprio, zasługująca na specjalne podkreślenie i wyróżnienie. Znajdzie ona z pewnością zastosowanie zwłaszcza w tych okręgach kościelnych, w których kapłani utrzymują się wyłącznie z ofiar wiernych, składanych im z okazji odprawiania mszy św. Przejawia się w tym także moment humanitarny, inspirowany duchem i wytycznymi Soboru Watykańskiego II.²¹

Dokument jest poza tym przejawem dalszej decentralizacji władzy w Kościele, świadczy o zaufaniu Stolicy Apostolskiej do pastery Kościołów lokalnych.

Należy przypuszczać, gdy chodzi *de lego ferenā*, iż prawodawca kościelny włączy nowe normy do projektowanego K.P.K. Wydaje się jednak jako właściwe postulowanie, jeśli już mowa *de lege ferenda*, aby dziedzina stypendiów mszalnych pozostała nadal przedmiotem rewizji łącznie z dziedziną systemu beneficjalnego, którego gruntowną reformę zaleciły dekrety soborowe: *Presbyterorum Ordinis* oraz *Christus Dominus*.²²

Novae normae de Missarum stipendiis

SUMMARIUM

In hoc articulo agitur de novissimis regulis quibus quaedam capita de facultatibus ad Missarum stipendia pertinentibus statuuntur. Hae re-

²⁰ Zob. *Concetti G.*, m.cyt.

²¹ Por. tamże, s.2.

²² *Presbyterorum Ordinis* n. 20—21 oraz *Christus Dominus*, n. 16; *For. Ecclesiae Sanctae*, n.I.8.

gulae motu proprio papae Pauli VI *Firma in traditione* die 13 Junii 1974 an. editae sunt ac die 1 Julii eiusdem anni vigere inceperunt.

In prima parte documenti doctrina Ecclesiae de Missarum stipendiis breviter exposita est. Pars autem secunda, quae est pars dispositiva, tres normae a Summo Legislatore ecclesiastico definitae refert. Prima restituit sacris Congregationibus Romane Curiae ea quae ante reservationam papalem de die 29 Novembris 1971 an. ad earum competentiam pertinebant. In secunda norma de revocatione omnium facultatum quoad Missarum stipendia dicitur. Solummodo facultates motu proprio „Pastorale munus” necnon documento „Index Facultatum” concessae in vigore manent. Norma tertia, quae magni ponderis esse videtur, aliquas novas facultates in materia de qua agitur iis personis quae in motu proprio *Pastorale munus* memorantur tribuit.